

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Директор Навчально-наукового інституту
«Каразінський інститут міжнародних відносин
та туристичного бізнесу»
Микола ПИСАРЕВСЬКИЙ

НАСКРІЗНА ПРОГРАМА ПРАКТИКИ

рівень вищої освіти **перший (бакалаврський)**

галузь знань **J «Транспорт та послуги»**

спеціальність **J 3 «Туризм та рекреація»**

освітня програма **«Туризм та рекреація»**

Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин
та туристичного бізнесу»

2026/ 2027 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою Навчально-наукового інституту «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»

від " 27 " серпня 2026 року, протокол № 1

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

канд. істор. наук, доцент, доцент кафедри світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу
Іван ПОСОХОВ

канд. істор. наук, доцент, доц. кафедри світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу
Максим ОНАЦЬКИЙ

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу
Ганна ГАПОНЕНКО

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу
Олена СВТУШЕНКО

Програму схвалено на засіданні кафедри світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу
Протокол № 1 від " 26 " серпня 2026 року

Завідувач кафедри світової політики,
дипломатії та туристичного бізнесу

(підпис)

Анатолій ПАРФІНЕНКО
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантом (керівником проектної групи)
професійної програми «ТУРИЗМ ТА РЕКРЕАЦІЯ»

освітньої-

Гарант (керівник проектної групи) освітньої-професійної програми
«ТУРИЗМ ТА РЕКРЕАЦІЯ»

(підпис)

Олена СВТУШЕНКО
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено науково-методичною комісією Навчально-наукового інституту
«Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Протокол № 1 від " 27 " серпня 2006 року

Голова науково-методичної комісії
Навчально-наукового інституту

« Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»

(підпис)

Ганна ПАНАСЕНКО
(прізвище та ініціали)

ВСТУП

Наскрізна програма практики складена відповідно до освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми підготовки:

підготовки бакалавра
за спеціальністю ІЗ «Туризм та рекреація»
освітня програма « Туризм та рекреація»

Практика є обов'язковим компонентом підготовки фахівців із вищою освітою. Практика здобувачів вищої освіти передбачає безперервність та послідовність її проведення у разі одержання необхідного обсягу практичних знань і умінь відповідно до стандартів освіти.

1. Опис практик

1.1. Мета практик

Мета практик – закріплення здобувачами вищої освіти теоретичних знань, отриманих під час навчання; набуття професійних компетентностей і практичних навичок щодо майбутньої спеціальності.

1.2. Види практик

Курс	Назва практики	Кафедра, що забезпечує організацію	Тривалість практики	Семестр
1	Туристично-ознайомча практика	Світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу	3 тижні	2
2	Екскурсійна практика	Світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу	3 тижні	4
3	Технологічна практика	Світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу	3 тижнів	6
4	Переддипломна практика (без відриву від навчання)	Світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу	5 тижні	7

1.3. Основні завдання практик

Основні завдання туристично-ознайомчої практики полягають у закріпленні теоретичних знань з основ туризмознавства, ознайомленні з туристичними ресурсами України та об'єктами туристичної інфраструктури, формуванні уявлення про специфіку роботи туристичних підприємств і закладів гостинності, а також набутті первинних навичок аналізу туристично-рекреаційного потенціалу територій.

Основні завдання екскурсійної практики включають засвоєння методики підготовки та проведення екскурсій, ознайомлення з організацією діяльності екскурсійних бюро та агентств, формування вмінь працювати з різними категоріями екскурсантів, а також

розвиток навичок складання екскурсійних маршрутів із використанням наочних та мультимедійних матеріалів.

Основні завдання технологічної практики полягають у закріпленні знань про організацію та технологію роботи туристичних підприємств, набутті практичних навичок розробки, просування та реалізації туристичного продукту, ознайомленні з процесами організації обслуговування туристів на різних етапах подорожі, а також формуванні умінь застосовувати сучасні інформаційні технології в діяльності туристичних компаній.

Основні завдання переддипломної практики зводяться до поглиблення та узагальнення знань, отриманих під час навчання, оволодіння практичними навичками управління діяльністю туристичних підприємств, набуття досвіду роботи з клієнтами, партнерами та постачальниками туристичних послуг, а також підготовки матеріалів для написання й захисту кваліфікаційної (дипломної) роботи.

1.4. Характеристика практик

Всі види практик є обов'язковими модулями.

Курс	Назва практики	Кількість кредитів	Загальна кількість годин	Семестр	Форма контролю
1	Туристично-ознайомча практика	5	15	2	Залік
2	Екскурсійна практика	5	150	4	Залік
3	Виробнича практика	5	150	6	Залік
4	Переддипломна практика (без відриву від навчання)	5	150	7	Залік

1.5. Перелік компетентностей, що формують практики

- загальні компетентності:

ЗК 01. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні

ЗК 02. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя

ЗК 03. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо

ЗК 04. Здатність до критичного мислення, аналізу і синтезу

ЗК 05. Прагнення до збереження навколишнього середовища

ЗК 06. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел

ЗК 12. Навички міжособистісної взаємодії

ЗК 13. Здатність планувати та управляти часом

ЗК 14. Здатність працювати в команді та автономно

Передбачені робочою групою:

ЗК 16. Здатність ефективно формувати свою комунікативну стратегію та передбачати можливий розвиток подій у ситуаціях міжкультурного спілкування, користуватися різноманітними тактичними прийомами комунікації з урахуванням міжкультурної компетентності – знань звичаїв, традицій іншої культури, що забезпечує успішне спілкування між комунікантами

- спеціальні (фахові, предметні) компетентності:

СК01. Знання та розуміння предметної області та розуміння специфіки професійної діяльності

СК 03. Здатність аналізувати рекреаційно-туристичний потенціал територій

СК 04. Здатність аналізувати діяльність суб'єктів індустрії туризму на всіх рівнях управління

СК 05. Розуміння сучасних тенденцій і регіональних пріоритетів розвитку туризму в цілому та окремих його форм і видів

СК 06. Розуміння процесів організації туристичних подорожей і комплексного туристичного обслуговування (готельного, ресторанного, транспортного, екскурсійного, рекреаційного)

СК 07. Здатність розробляти, просувати, реалізовувати та організовувати споживання туристичного продукту

СК 08. Розуміння принципів, процесів і технологій організації роботи суб'єкта туристичної індустрії та її підсистем

СК 09. Здатність забезпечувати безпеку туристів у звичайних та складних форс-мажорних обставинах

СК 10. Здатність здійснювати моніторинг, інтерпретувати, аналізувати та систематизувати туристичну інформацію, уміння презентувати туристичний інформаційний матеріал

СК 11. Здатність використовувати в роботі туристичних підприємств інформаційні технології та офісну техніку

СК 12. Здатність визначати індивідуальні туристичні потреби, використовувати сучасні технології обслуговування туристів та вести претензійну роботу

СК 14. Здатність працювати у міжнародному середовищі на основі позитивного ставлення до несхожості до інших культур, поваги до різноманітності та мультикультурності, розуміння місцевих і професійних традицій інших країн, розпізнавання міжкультурних проблем у професійній практиці

СК 16. Здатність працювати з документацією та здійснювати розрахункові операції суб'єктом туристичного бізнесу

Передбачені робочою групою:

СК 22. Розуміння специфіки взаємовідносин креативної економіки та туристичної галузі

1.6. Заплановані результати практик (рівень знань, умінь, навичок, яких здобувачі вищої освіти мають досягти на кожному етапі практики)

Згідно з вимогами освітньо-професійних програм студенти повинні досягти наступних результатів:

ПР01	Знати, розуміти і вміти використовувати на практиці основні положення туристичного законодавства, національних і міжнародних стандартів з обслуговування туристів.
------	--

ПР02	Знати, розуміти і вміти використовувати на практиці базові поняття з теорії туризму, організації туристичного процесу та туристичної діяльності суб'єктів ринку туристичних послуг, а також світоглядних та суміжних наук.
ПР03	Знати і розуміти основні форми і види туризму, їх поділ.
ПР04	Пояснювати особливості організації рекреаційно-туристичного простору.
ПР06	Застосовувати у практичній діяльності принципи і методи організації та технології обслуговування туристів.
ПР07	Розробляти, просувати та реалізовувати туристичний продукт.
ПР09	Організовувати процес обслуговування споживачів туристичних послуг на основі використання сучасних інформаційних, комунікаційних і сервісних технологій та дотримання стандартів якості і норм безпеки.
ПР12	Застосовувати навички продуктивного спілкування зі споживачами туристичних послуг.
ПР15	Проявляти толерантність до альтернативних принципів та методів виконання професійних завдань.
ПР16	Діяти у відповідності з принципами соціальної відповідальності та громадянської свідомості.
ПР17	Управляти своїм навчанням з метою самореалізації в професійній туристичній сфері.
ПР18	Адекватно оцінювати свої знання і застосовувати їх в різних професійних ситуаціях.
ПР19	Аргументовано відстоювати свої погляди у розв'язанні професійних завдань.
ПР22	Професійно виконувати завдання в невизначених та екстремальних ситуаціях.
Передбачені робочою групою:	
ПР23	Використовувати українську та іноземні мови в усному та письмовому професійному спілкуванні, а також для організації ефективної міжкультурної комунікації; правильно використовувати систему мовних та мовленнєвих норм та правильно обирати комунікативну поведінку – таку, яка є адекватною ситуації спілкування.
ПР 24	Розуміти ролі та функцій міжнародних організацій у формуванні і реалізації концепції інформаційного суспільства як чинника міжнародного розвитку.
ПР 30	Здатність застосовувати знання з безпеки життєдіяльності, цивільного захисту, домедичної допомоги та основ національного спротиву (громадянської стійкості) у професійній діяльності й суспільному житті

2. Зміст практик

2.1. Зміст туристично-ознайомчої практики

В основу організації туристично-ознайомчої практики покладено завдання ознайомлення студентів зі специфікою майбутньої спеціальності та одержання ними первинних умінь і навичок із професійно орієнтованих дисциплін. Навчальна практика передбачає удосконалення, поглиблення, розширення знань, здобутих на заняттях, тобто має науково-методичну та практичну спрямованість.

Туристично-ознайомча практика є одним із важливих засобів створення культурно-творчого середовища у навчально-виховному процесі. Вона покликана сприяти розширенню та закріпленню у студентів знань щодо туристичного потенціалу України, а також формуванню у студентів особистісних якостей та ціннісних орієнтацій.

Для студентів заочної форми навчання застосовується технологія імітаційного моделювання, яка надає значних можливостей для вирішення завдань комплексної професійної підготовки майбутніх фахівців у туристичній галузі. Ця технологія є одним із засобів формування професійно-комунікативних умінь в умовах штучно створеного середовища. Специфіка цього методу полягає у виявленні (шляхом всебічного теоретичного аналізу різних складових) реальних можливостей Харківщини з точки зору розвитку туризму. Це дозволяє студентам швидше адаптуватися в реальних умовах після закінчення навчання при влаштуванні на роботу за фахом.

2.2. Зміст екскурсійної практики

Робочою програмою практики передбачено ознайомлення студентів з:

- характерними особливостями проведення міських (пішохідних і транспортних), заміських (автобусних), виробничих (музейних), тематичних (історичних, природничих) екскурсій;
- особливостями проведення тематичних та оглядових екскурсій; - методами та формами диференційованого підходу до екскурсійного обслуговування різних категорій населення (за віком, за фаховою підготовкою тощо);
- комплексом управлінської, маркетингової та планово-економічної діяльності туристичних підприємств, які надають екскурсійні послуги, що входять до компетентності бакалавра за спеціальністю 242 «Туризм».

Протягом практики студенти розробляють індивідуальні завдання: екскурсія міська пішохідна або екскурсія музейна, надають характеристику професійної майстерності екскурсовода під час транспортної екскурсії

2.3. Зміст виробничої практики

Робочою програмою практики передбачено ознайомлення студентів з функціональними обов'язками службових осіб з профілю професійної діяльності, їх функціями, правами та обов'язками у відповідних підприємствах туристичної індустрії: здобуття професійних навичок на посадах, відповідно до фахового спрямування та освітньо-кваліфікаційного рівня, технології виконання основних організаційно -технологічних процесів, які здійснюються на підприємстві певного типу та організаційно -правової форми господарювання.

2.4. Зміст переддипломної практики

Переддипломна практика є загальним підсумком підготовки студентів перед виконанням дипломної роботи. Під час цієї практики поглиблюються й закріплюються теоретичні знання з усіх дисциплін навчального плану, ведеться підготовка до складання державних екзаменів і виконання дипломної роботи.

Завдання переддипломної практики

- оволодіння новітніми технологіями, навичками роботи на одному з робочих місць підприємства туристичної індустрії;
- отримання цілісного уявлення про роботу підприємства, що працює в індустрії туризму, за допомогою вивчення функціональної взаємодії підрозділів і зв'язків з «зовнішнім середовищем»;
- закріплення і поглиблення знань, отриманих в період проходження усіх видів практик; отримання навиків самостійного вирішення завдань, що стоять перед штатними працівниками підприємств, діяльність яких вивчається;
- вивчення практичних методів аналізу і організації роботи фахівців того або іншого сектору туристичної індустрії і можливості їх оптимізації на основі отриманих теоретичних знань;
- участь в організаційно-масових заходах і розвиток практики ділового спілкування з фахівцями і керівниками бази практики; виявлення проблем, що мають місце на підприємствах індустрії туризму;
- підготовка практичного і аналітичного матеріалу для виконання дипломної роботи.

3. Вимоги до баз практик

Відповідно до Положення про організацію освітнього процесу в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна та Положення про проведення практики студентів Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, практична підготовка студентів здійснюється на підприємствах і в організаціях різних галузей господарства, науки, освіти, охорони здоров'я, культури, торгівлі і державного управління, а також бази за межами України, за умови забезпечення ними виконання у повному обсязі робочих навчальних планів і програм практик.

Підприємства, установи та організації, які залучаються для проведення практики студентів, повинні відповідати таким вимогам:

- наявність структур, що відповідають спеціальностям (напрямам підготовки, спеціалізаціям), за якими здійснюється підготовка фахівців в Університеті;
- забезпечення кваліфікованого керівництва практикою студентів;
- надання студентам на час практики робочих місць;
- надання студентам права користування бібліотекою, лабораторіями, технічною та іншою документацією, необхідною для виконання робочої програми практики.

Студенти можуть самостійно, за погодженням із керівником практики від кафедри (груповим керівником практики), підбирати для себе базу практики і пропонувати її для використання.

На факультетах можуть бути створені і функціонувати бази практики, що відповідають вимогам наскрізної програми практики та безпечного проходження практики студентів.

4. Організація проведення та керівництво практиками

Відповідальність за організацію та проведення практики здобувачів вищої освіти Університету покладено на проректора з науково-педагогічної роботи.

Загальну організацію практики та контроль за її проведенням здійснює завідувач виробничої практики Навчального центру практичної підготовки і працевлаштування Управління якості освіти.

Безпосереднє навчально-методичне керівництво і виконання програми практики здійснюють завідувачі відповідних кафедр. До керівництва практики залучаються досвідчені науково-педагогічні працівники.

Організаційними заходами, що забезпечують підготовку та порядок проведення практики, є:

- до початку практик проводиться зі студентами, яких направлено на практику, інструктажі з охорони праці, оформлюються відповідні документи;

- розробка наскрізних та робочих програм практики;
- розробка критеріїв оцінювання практики здобувачів вищої освіти;
- підготовка інформації базам практики щодо обсягів, напрямів, строків практичної підготовки здобувачів вищої освіти;
- призначення керівників практики;
- складання тематики індивідуальних завдань на практику;
- підготовка форм звітної документації за результатами проведення практики;
- інші заходи (в разі необхідності).

Для організації та проходження практики здобувачів вищої освіти заочної форми навчання можуть використовуватися ресурси системи дистанційного навчання.

Керівники практики від кафедри:

- спільно з керівником практики від факультету розробляє проект наказу про проведення практики студентів, де зазначається: вид, терміни та місце проведення практики; список студентів, яких направлено на практику; навчально-методичний керівник практики (завідувач кафедри), керівник практики від факультету та керівник практики від кафедри;

- до початку практики проводить зі студентами, яких направлено на практику, інструктажі з охорони праці, оформлює відповідні документи;

- розробляє та погоджує із завідувачем кафедри тематику індивідуальних завдань на практику;

- видає студентам індивідуальні завдання на практику у строк, установлений Робочою програмою практики;

-засвідчує відповідність баз практик критеріям її проведення шляхом оформлення Протоколу;

- бере участь у розподілі студентів за місцями практики;
- стежить за своєчасним прибуттям студентів до місць практики;
- здійснює контроль за виконанням програми практики та термінами її проведення;
- надає методичну допомогу студентам під час виконання студентами індивідуальних завдань і збирання матеріалів;
- проводить обов'язкові консультації щодо обробки та використання зібраного матеріалу для звіту про практику;
- інформує студентів про порядок подання звітів про практику;
- приймає захист звітів студентів про практику у склад комісії, на підставі чого оцінює результати практики студентів;
- здає звіти студентів про проходження практики на кафедру.

Керівник практики від бази практики проводить та контролює:

- розподіл студентів за робочими місцями відповідно до графіку проходження практики;
- інструктаж з охорони праці, протипожежної безпеки на підприємстві та на робочому місці під час виконання конкретних видів робіт;
- забезпечення виконання графіків проходження практики за структурними підрозділами;
- забезпечення і контроль дотримання студентами Правил внутрішнього розпорядку бази практики.

Студенти спеціальності ІЗ « Туризм і рекреація» за освітньою програмою «Туристичний бізнес», проходячи практику, зобов'язані:

- до початку практики пройти інструктаж з охорони праці;
- до початку практики одержати від керівника практики від кафедри методичні матеріали (методичні вказівки, програму, щоденник, індивідуальне завдання тощо) та консультації щодо оформлення всіх необхідних документів;
- своєчасно прибути на базу практики;
- у повному обсязі виконати всі завдання, передбачені програмою практики та вказівками її керівників;
- дотримуватись правил охорони праці, техніки безпеки, безпеки життєдіяльності, виробничої санітарії та внутрішнього розпорядку бази практики;
- нести відповідальність за виконану роботу;
- своєчасно виконати програму практики та подати звіт у повному обсязі керівнику практики від кафедри.

Послідовність виконання робіт установлюється керівником практики від підприємства. Щоденно кожний студент в обов'язковому порядку веде щоденник, в якому відмічає зроблену роботу. Записи в щоденнику підтверджуються керівником практики від підприємств. Контроль за виконанням студентами програми практики в повному її обсязі здійснюють керівники практики від підприємства та університету.

5. Підбиття підсумків практик, методи контролю та схема нарахування балів

Після завершення практики здобувачі вищої освіти звітують про виконання програми та індивідуального завдання.

Форма звітності здобувачів вищої освіти за практику – подання звіту, підписаного й оціненого керівником бази практики в друкованому вигляді.

Звіт разом з іншими документами, що передбачені робочою програмою практики подається на рецензування керівнику практики від кафедри. Після доопрацювання та остаточного погодження з керівником практики від кафедри звіт у друкованому вигляді подається на захист.

Звіт має містити відомості про виконання здобувачами вищої освіти усіх розділів програми практики та індивідуального завдання, висновки і пропозиції, список використаної літератури тощо. Звіт оформлюється за вимогами, які встановлюються робочою програмою практики та методичними рекомендаціями відповідної кафедри.

Звіт захищається здобувачами вищої освіти у комісії, що призначається завідувачем кафедри. До складу комісії можуть входити: керівник практики від факультету, керівник практики від кафедри, керівник практики від бази практики (у разі можливості) та інші.

Комісія здійснює оцінювання результатів практики здобувачів вищої освіти за дворівневою шкалою оцінювання у терміни, встановлені відповідним наказом про проведення практики.

Оцінювання результатів практики відбувається відповідно до принципів та критеріїв, передбачених робочою програмою практики. Здобувача вищої освіти, який не виконав програму практики, відраховують з Університету.

Підсумки практики обговорюються на засіданні кафедри, а загальні підсумки практики розглядаються на засіданнях вчених рад факультетів (не менше одного разу протягом навчального року – зазвичай двічі на рік).

За результатами практики керівник практики від факультету надає звіт завідувачу виробничої практики Навчального центру практичної підготовки і працевлаштування Управління якості освіти у строк, установлений наказом проректора з науково-педагогічної роботи.

Система нарахування балів за практику здійснюється за шкалою оцінювання.

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ

Сума балів за всі види діяльності протягом практики	для дворівневої шкали оцінювання
90–100	зараховано
70–89	
50–69	
0–49	не зараховано

6. Рекомендована література

1. Ваш гід в законодавстві України / Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kodeksy.com.ua/index.htm>
2. ДСТУ Документація, звіти у сфері науки і техніки. – [Введ. в дію 15.03.1995]. – К.: Держстандарт України, 1995. – 87 с.
3. ДСТУ 4527:2006. Національний стандарт України. Послуги туристичні. Засоби розміщення. Терміни та визначення. – [Введ. в дію 18.08.2006]. – Київ, Держспоживстандарт України, 2006. – 92 с.
4. ДСТУ 4268:2003. Національний стандарт України. Послуги туристичні. Засоби розміщення. Загальні вимоги. – [Введ. в дію 03.09.2003]. Київ, Держспоживстандарт України, 2003. – 56 с.
5. Правила обов'язкової сертифікації послуг з тимчасового розміщення (проживання) із змінами і доповненнями, внесеними наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 3 вересня 2007 року N 207 – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://lawua.info/bdata2/ukr2303/index.htm> та <http://leghas.ua/content/view/3878/36/lang.ukrainian/>.
6. Про захист прав споживачів Закон України від 12.05.1994 // www.rada.gov.ua/zakon

7. Про Концептуальні засади організації екскурсійної діяльності в Україні: Наказ Держкомітету молодіжної політики, спорту і туризму в Україні №30 від 15.01.02.
8. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 2 березня 2015 р. // Офіційний вісник України. – 2015. – № 25. – Ст. 722.
9. Вітрик І. С., Коцар Л. О. Театралізована екскурсія: два підходи. Вісник Одеського історико-краєзнавчого музею. 2016. №5. С.29-32.
10. Загорянська О. Л. (2020). Екскурсійна діяльність як перспективний напрям розвитку туристичної галузі. *Вісник Хмельницького національного університету*, № 3, 72-76. DOI: <https://www.doi.org/10.31891/2307-5740-2020-282-3-13>
11. Коротун С. І., Яковишина М. С. Формування навчально-пізнавальної мотивації засобами сучасної екскурсійної діяльності. Університет і школа: перспективи співпраці : зб. тез доп. Всеукр. наук.-практ. конф., м. Рівне, 19- 21 квіт. 2018 р. Рівне : НУВГП, 2018. С. 38–40. URL: <http://ep3.nuwm.edu.ua/9923/>
12. Король О.Д. Організація екскурсійних послуг в туризмі: навч. посіб. / О.Д.Король. – Чернівці:ЧНУ, 2016. – 144 с.
13. Мальська М., Бордун О. Планування діяльності туристичних підприємств : навч. посіб. – К.: Знання, 2005. – 241 с.
14. Мальська М.П., Худо В.В. Туристичний бізнес: теорія та практика. Підручник, 2-ге вид. перероб. та доп. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 368 с.
15. Покоłodна М. М. Організація екскурсійної діяльності : підручник. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. 180 с.
16. Покоłodна М. М., Приходько М. Д. Новітній тренд екскурсійних послуг: екскурсії на гастрономічну тематику. Практика і перспективи 15 розвитку еногастрономічного туризму: світовий досвід для України : матер. Між. наук.-практ. конф., 17 трав. 2018 р. Київ : НУХТ, 2018 р. С. 53-55
17. Сокол Т.Г. Інноваційні способи і форми екскурсійної діяльності на ринку туристичних послуг України / Т.Г. Сокол, І.І. Плиська // Вчені записки Університету "КРОК". Серія "Економіка". - 2017. - Вип. 47. - С. 165-170
18. Удовиченко І. В. Музейна педагогіка: теорія і практика : науковометодичний посібник. Київ : Логос, Національний музей історії України, 2017. 72 с.
19. A.C. Krefis, et al., Urban Science, (2018), DOI:10.3390/urbansci2010021 4.
20. X. Bai, et al., Annual Review of Environment and Resources, 42, 215-240 (2017), DOI: 10.1146/annurev-environ-102016-061128
21. E. Pantano, C. Priporas, N. Stylos, Tourism Management, 60, 430-438 (2017), DOI:10.1016/j.tourman.2016.12.020
22. Ahani, M. Nilashi, O. Ibrahim, L. Sanzogni, S. Weaven, International Journal of Hospitality Management, 80, 52-77 (2019), DOI: 10.1016 / J.IJHM.2019.01.003
23. Gurel Cetin & Sukru Yarkan (2017): The professional relationship between tour guides and tour operators, Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism, DOI: 10.1080/15022250.2017.1330844
24. Giuseppe D'Aniello, Matteo Gaeta, Marek Z. Reformat, "Collective Perception in Smart Tourism Destinations with Rough Sets," 2017 3rd IEEE International Conference on Cybernetics (CYBCON), pp1-6, 2017.
25. Jeong-Woo Jwa, "Pedestrian Network Models for Mobile Smart Tour Guide Services," International Journal of Internet, Broadcasting and Communication, vol.8, no.1, pp.73-78, 2016
26. P. Brouder, Tourism Geography, 1–7 (2020), <https://doi.org/10.1080/14616688.2020.1760928>
27. J. Liljeblad, Tourist Studies, 20(3), 314-335 (2020), <https://doi.org/10.1177/1468797620920991>
28. L.N. Kazmina, V.S. Makarenko, V.V. Provotorina, T.N. Grigorenko, Journal of Economics and Business Administration, 7, 510–520 (2019), DOI: 10.35808/ijeba/297
29. Poudel, Surya and Nyaupane, Gyan P., "Exploring the Roles of Tour Guides in Trekking

- Tourism" (2016). *Travel and Tourism Research Association: Advancing Tourism Research Globally*. 47. <https://scholarworks.umass.edu/ttra/2011/Visual/47>
30. Wolde, A. B. & Muhie, Y. A. (2020). Android Based Tourism Guide for Benishangul-Gumuz Region, Ethiopia. *Journal of Computer Science*, 16(10), 1423-1427. <https://doi.org/10.3844/jcssp.2020.1423.1427>